

УДК 373.2.011.3-051:303.4

Юлія ВОЛИНЕЦЬ

*кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри дошкільної освіти
Педагогічного інституту
Київського університету імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна*
e-mail: y.volynets@kubg.edu.ua

Надія СТАДНІК

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної освіти
Педагогічного інституту
Київського університету імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна*
e-mail: n.stadnik@kubg.edu.ua

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ДОШКІЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті висвітлюються та теоретично обґрунтовуються проблеми формування готовності майбутніх дошкільних педагогів до дослідницької діяльності. Визначені стадії формування дослідницьких умінь у майбутніх дошкільних педагогів: інформаційна, змістово-технологічна та перетворювально-результативна. Охарактеризовано етапи формування готовності майбутніх дошкільних педагогів до дослідницької діяльності. Встановлено та узагальнено об'єкт, критерії та методи діагностування відповідно до визначених структурних компонентів.

Ключові слова: професійна освіта, професійна діяльність, дошкільна освіта, етапи формування готовності майбутніх дошкільних педагогів до дослідницької діяльності, змістово-технологічне забезпечення, дослідницькі уміння, діти дошкільного віку.

Україні XXI століття потрібні сучасні дошкільні фахівці з дошкільної освіти, конкурентоспроможні та з європейським рівнем кваліфікації з метою формування їхніх особистісно-професійних якостей і здібностей, а також здійснення особистісно орієнтованого підходу до дітей. Окреслена проблема зумовлена багатьма соціально-економічними чинниками, а її розв'язання значною мірою залежить від формування готовності майбутніх дошкільних педагогів до педагогічної діяльності. Випусник вищого педагогічного навчального закладу має використовувати увесь свій творчий потенціал для роботи з дітьми в закладах дошкільної освіти, діяльність якого базується на позиціях гуманності та сучасних принципах педагогічної роботи з дітьми.

Вихідні концептуальні положення щодо професійної підготовки майбутніх фахівців закладено у Конституції України (1996); законах України «Про освіту» (1996), «Про вищу освіту» (2004) «Про дошкільну освіту» (2001; 2012 р., зі змінами та доповненнями); «Базовому компоненті дошкільної освіти» (2012); Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття) (1993); Національній доктрині розвитку освіти (2002); Концепції Європейської кредитно-трансферної

системи (ECTS) (2004); Проекті Національної стратегії розвитку педагогічної освіти України на 2012–2021 роки (2011) та інших законодавчих і нормативних документах.

Розв'язання проблеми готовності майбутніх дошкільних педагогів до дослідницької діяльності багато в чому залежить від рівня сформованості у них дослідницьких умінь, що уможливорює здатності оперативно адаптуватись до умов закладу дошкільної освіти, успішно виконувати професійні функції дошкільного педагога.

Незважаючи на широкий науковий інтерес, проблема формування готовності майбутніх дошкільних педагогів до дослідницької діяльності у процесі фахової підготовки як запит соціуму і ознака сучасності професійної підготовки педагога ще не отримала належної уваги дослідників. Саме тому, розв'язання окресленої проблеми і зумовила наш інтерес до дослідження. Перед вищими навчальними закладами постає проблема не лише підвищення рівня опанування студентами теоретичних знань з фахових дисциплін, але й формування вмінь застосовувати їх для розв'язання професійних проблем дослідницьким шляхом.

Проблему формування готовності майбутніх дошкільних педагогів до дослідницької діяльності

серед інших важливих педагогічних питань у своїх працях та дослідженнях неодноразово порушували як українські теоретики і практики педагогічної науки, так і зарубіжні вчені й дослідники. Їхні підходи та погляди викликають певне зацікавлення в аспекті розгляду досліджуваної нами проблеми, а деякі стали підґрунтям наших досліджень.

Аналіз наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених уможливив виокремлення основних складових фахової підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти (Л. Артемова, В. Базелюк, Г. Беленька, А. Богуш, В. Бондар, Н. Гавриш, О. Запорожець, Н. Кудикіна, Н. Лисенко, А. Люблінська, Т. Поніманська); їх готовності до дослідницької діяльності (С. Балашова, І. Іванюк, І. Каташинська, А. Клименюк, Г. Кловак, М. Князян, А. Кочетов); формування дослідницьких умінь (В. Андреев, С. Архангельський, В. Загвязінський, Н. Кузьміна, С. Мартиненко, В. Сластьонін).

Сучасна освіта стає все більш складною системою, яка висуває до майбутніх дошкільних педагогів та зокрема освітнього процесу високі вимоги. Саме тому, потрібно забезпечити системне підвищення якості підготовки майбутніх фахівців з дошкільної освіти для закладів дошкільної освіти, посилити орієнтованість освітніх програм професійної підготовки на запити споживачів. Незважаючи на існуючі напрацювання і запити практики щодо нашої проблеми ще не знайшли ґрунтового вирішення.

Мета статті: висвітлити та теоретично обґрунтувати проблему формування готовності майбутніх дошкільних педагогів до дослідницької діяльності та охарактеризувати етапи формування готовності майбутніх дошкільних педагогів до дослідницької діяльності.

Формування готовності є важливою умовою успішного виконання будь-якої діяльності, особливо коли йдеться про професійну компетентність педагога, яка розглядається в сучасних умовах як гарант успіху **професійної** діяльності. Обумовлено це складністю і багатогранністю навчально-виховного процесу. Потреба підготовки дошкільного педагога, здатного здійснювати професійну діяльність на дослідницькому рівні, зумовила наш інтерес у дослідженні окресленої проблеми.

Нами з'ясовано, що формування дослідницьких умінь у майбутніх дошкільних педагогів охоплює інформаційну (ознайомлення з особливостями професії вихователя), змістово-технологічну (формування дослідницьких процесів) та перетворювально-результативну (володіння методами дослідницької діяльності) стадій її формування. У зв'язку з цим охарактеризовано етапи формування дослідницьких умінь у майбутніх дошкільних

педагогів, що дозволило простежити взаємозв'язок стадій її формування з функціями в експериментальній системі, навчально-методичним забезпеченням з метою реалізації складових моделі та змістовно-процесуальними компонентами. У процесі дослідження розроблено модель формування дослідницьких умінь майбутніх дошкільних педагогів, яка відображає змістово-технологічне забезпечення навчально-виховного процесу вищого навчального педагогічного закладу.

Під час моделювання процесу формування дослідницьких умінь встановлено, що модель існує в межах цілісної фахової підготовки, враховує її мету, завдання, загальну структуру, складовою якої є дослідницька. Модель ґрунтується на загальнометодологічних, логіко-гносеологічних, активізувальних принципах, сприяє вдосконаленню фахової підготовки та управлінню дослідницькою діяльністю.

У процесі дослідження розроблено змістово-технологічне забезпечення формування дослідницьких умінь майбутніх дошкільних педагогів, під яким розуміємо сукупність взаємопов'язаних складових: змісту, форм і методів формування дослідницьких умінь студентів в умовах вищого навчального закладу. Встановлено, що зміст підготовки базується на основних завданнях педагогіки вищої школи та практичних потреб закладах дошкільної освіти. З урахуванням зазначеного проаналізовано складові навчальних планів і робочих програм, підручників, навчально-методичних посібників і методичних рекомендацій з метою оптимізації процесу фахової підготовки, спрямованої на формування дослідницьких якостей та умінь.

Характеристику етапів формування дослідницьких умінь у студентів – майбутніх дошкільних педагогів закладів дошкільної освіти подаємо в *табл. 1*.

В організаційному плані формування дослідницьких умінь у студентів – майбутніх дошкільних педагогів здійснено за такими етапами: I етап – навчання студентів I курсів, яке передбачає вивчення загальноосвітніх дисциплін із застосуванням проблемно-пошукових методів; II етап – навчання студентів II–III курсів, що пов'язане із практичним освоєнням фахових знань під час вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу, окремих методик; III етап – навчання студентів IV курсів, завдяки якому відбувається оволодіння теоретичними знаннями з основ науково-дослідницької діяльності та практичними навичками щодо здійснення дослідницької роботи під час педагогічної практики; здійснюються апробація науково-педагогічних досліджень у практиці навчання

і виховання дітей дошкільного віку, узагальнення й оформлення результатів у курсових і бакалаврських роботах.

Нами зроблено припущення, що ефективність формування дослідницьких умінь у майбутніх дошкільних педагогів у фаховій підготовці буде забезпечено за умов: прийняття майбутнім фахівцем дошкільної освіти гуманно-особистісного підходу як методологічної основи педагогічної взаємодії; формування стійкої позитивної внутрішньої мотивації до педагогічної діяльності загалом та до дослідницьких умінь як її структурного складника зокрема; розроблення змістово-технологічного забезпечення формування дослідницьких умінь майбутніх дошкільних педагогів з метою їхньої якісної фахової підготовки; взаємозв'язку мотиваційно-ціннісного, змістово-процесуального та дослідницького компонен-

тів формування дослідницьких умінь у майбутніх дошкільних педагогів.

Одержаними кількісними та якісними результатами доведено, що під час експерименту у студентів експериментальних груп порівняно з контрольними відбулися істотні позитивні зміни, що дало змогу розробити та експериментально перевірити змістово-технологічне забезпечення формування дослідницьких умінь майбутніх дошкільних педагогів.

У процесі експериментальної перевірки зазначено позитивну динаміку сформованості дослідницьких умінь *майбутніх* дошкільних педагогів *закладів дошкільної освіти*, подану в табл. 2.

Результати експерименту підтвердили значне зростання показників рівнів сформованості дослідницьких умінь у майбутніх дошкільних педагогів, у яких в експериментальних групах висо-

Таблиця 1 – Характеристика етапів формування готовності майбутніх дошкільних педагогів закладів дошкільної освіти до дослідницької діяльності

Функції в експериментальній системі	Методичне забезпечення (реалізація складових моделі)	Зміст готовності майбутніх вихователів ДНЗ до дослідницької діяльності
Інформаційний етап		
Ознайомлення з особливостями педагогічного фаху, основними вимогами, що ставляться до вихователя в ЗДО, надання наукової інформації, необхідної для розуміння важливості дослідницької діяльності в роботі дошкільного педагога	Вивчення курсів: «Вступ до спеціальності», «Педагогіка загалом», «Основи педагогічної майстерності», навчально-педагогічна практика в ЗДО	Позитивне ставлення до виховательського фаху, знання основних вимог до нього; формування соціальних мотивів, позитивної орієнтації на дослідницьку діяльність; прагнення до самовдосконалення
Змістово-технологічний етап		
Засвоєння знань методології педагогічного дослідження, формування дослідницьких умінь	Вивчення дисциплін: «Педагогіка дошкільна», «Психологія дитяча», «Основи педагогічних досліджень», «Формування дослідницьких умінь у майбутніх вихователів»; виконання самостійних студентських наукових досліджень, навчально-педагогічна практика в ЗДО	Системне оволодіння знаннями педагогіки наукового дослідження у ВНЗ та ЗДО; засвоєння норм дотримання державних стандартів щодо вимог та оформлення наукової роботи; розвиток умінь оперувати науковою інформацією в різних напрямках пошукової діяльності; оволодіння методами і методиками педагогічного дослідження; формування творчого ставлення до практичної фахової діяльності, бажань самопізнання, самоаналізу, самовдосконалення; вироблення умінь і навичок інноваційної діяльності
Перетворювально-результативний етап (зміни на особистісному і змістово-процесуальному рівнях)		
Формування позитивної «Я-концепції», дослідницьких умінь, творче самовдосконалення, трансформації в навичках організації науково-дослідницької роботи в ЗДО	Аналіз ступеня засвоєння знань і методологій педагогічного дослідження, розвиток позитивного ставлення до своєї дослідницької роботи і до організації дослідницької роботи з вихованцями; рефлексивна оцінка своїх дій під час проходження педагогічної практики	Вироблення навичок самоконтролю, самооцінки, вміння об'єктивно визначити розвиток особистісних рис, які забезпечують компетентність вихователя-дослідника

Таблиця 2 – Динаміка сформованості дослідницьких умінь майбутніх дошкільних педагогів

Експериментальні групи			Контрольні групи		
Рівні	Кількість студентів, у %	Етапи експерименту	Рівні	Кількість студентів, у %	Етапи експерименту
Високий	12,9	Констатувальний	Високий	13,4	Констатувальний
Середній	26,4		Середній	24,9	
Елементарний	60,7		Елементарний	61,7	
Високий	41,2	Формувальний	Високий	19,1	Формувальний
Середній	42,4		Середній	28,4	
Елементарний	16,4		Елементарний	52,5	

кий рівень становив – 41,2%, у контрольних – 19,1%, середній в експериментальних групах – 42,4%, у контрольних групах – 28,4%; елементарний в експериментальних групах – 16,4%, у контрольних групах – 52,5%.

Таким чином, можна зробити висновок: реалізація змісту формування дослідницьких умінь у майбутніх дошкільних педагогів передбачає інтеграцію змісту фахової підготовки і педагогічної практики, що дозволяє не лише створити умови для активного засвоєння студентами знань із основ дослідницької роботи, а й забезпечує цілісність і неперервність формування дослідницьких умінь у майбутніх дошкільних педагогів в умовах дошкільних закладах освіти.

Встановлено, що запропонований підхід сприяв оволодінню студентами понятійним апаратом, прискорив процес формування та застосування дослідницьких умінь на практиці. У результаті природного входження в професійне середовище, виконання науково-дослідницьких проектів і педагогічного експерименту в студентів розвивалися вміння формувати власні міркування, проводити дискусії, чітко висловлювати та відстоювати власну точку зору, творчо підходити до вирішення проблеми. Крім того, така організація навчальної діяльності значно підвищувала рівень розвитку компетентності, вміння адаптуватися до нових видів діяльності, створювала інтерес до

наукового пошуку, сприятливі умови для формування дослідницьких умінь.

У статті ми висвітлили та теоретично обґрунтували проблеми формування готовності майбутніх дошкільних педагогів до дослідницької діяльності, охарактеризували етапи формування готовності майбутніх дошкільних педагогів до дослідницької діяльності. Розроблена нами методика, педагогічного експерименту підтвердила свою ефективність і була тривалим педагогічним процесом, що передбачав застосування комплексу педагогічних впливів, який здійснювався шляхом поетапного оволодіння студентами – майбутніми дошкільними педагогами системою професійно-педагогічних установок, мотивів, ставлень, інтересів, формування знань, дослідницьких умінь, досвіду дослідницької діяльності у процесі вивчення теоретичних і методичних дисциплін, педагогічної практики, опрацювання науково-методичних джерел, участі у науково-дослідницькій діяльності.

Однак, проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Подальшого вивчення потребують такі питання, як: результативність дослідницької діяльності майбутніх дошкільних педагогів; удосконалення післядипломної підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів до дослідницької діяльності у процесі модернізації системи вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Волинець Ю. О. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до дослідницької діяльності / Ю.О. Волинець / Підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку: компетентнісний підхід : моногр. // за заг. ред. Г. В. Беленької, О. А. Половіної. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2015. – С. 161-181.
2. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття). – К. : Райдуга, 1994. – 61 с.
3. Закон України «Про вищу освіту» (Із змінами, внесеними згідно із Законом № 380 – IV від 26.12.2002) // Відомості Верховної Ради. – 2002. – № 20. – Ст. 134.
4. Закон України «Про вищу освіту» : науково-практичний коментар / М-во освіти і науки України ; за ред. В. Г. Кременя. – К. : СДМ-Студіо, 2002. – 323 с.
5. Закон України «Про дошкільну освіту» // Урядовий кур'єр. – 2001. – № 144. – С. 1-9.
6. Закон України «Про освіту»: від 23 травня 1991 р. // Відомості Верховної Ради. –1991. – № 34. – Ст. 451.
7. Мартиненко С. М. Теоретичні основи оновлення навчального процесу в педагогічному університеті / С. М. Мартиненко // Підготовка вчителя початкової школи в умовах нової парадигми освіти : матеріали Міжнародної науково-методичної конференції. – К., 2004. – С. 11-14.

References

1. Volynets', Yu. O. (2015). Pidhotovka maybutnikh vykhovateliv doshkil'nykh navchal'nykh zakladiv do doslidnyts'koyi diyal'nosti [Training future educators of pre-school educational institutions for research activities]. *Pidhotovka maybutnikh vykhovateliv do roboty z dit'my doshkil'noho viku: kompetentnisnyy pidkhid – Training future educators for work with preschool children: competency approach* (pp. 161-181). Uman' : VPTs «Vizavi» [in Ukrainian].
2. Derzhavna natsional'na prohrama «Osvida» (Ukrayina XXI stolittya) [State National Program "Education" (Ukraine XXI Century)] (1994). Kyiv: Rayduha [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrayiny «Pro vyshchu osvitu» (Iz zminamy, vneseny my zhidno iz Zakonom vid 26.12.2002, № 380 – IV) [Law of Ukraine "On Higher Education" (as amended in accordance with the Law No. 380-IV of December 26, 2002, № 380 – IV)] (2002). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady – Bulletin of the Verkhovna Rada*, 20. St. 134 [in Ukrainian].
4. Kremen', V. H. (2002). Zakon Ukrayiny «Pro vyshchu osvitu» : naukovopraktychnyy komentar [Law of Ukraine "On Higher Education": scientific and practical commentary]. Kyiv: SDM-Studio [in Ukrainian].
5. Zakon Ukrayiny «Pro doshkil'nu osvitu» [Law of Ukraine "On Preschool Education"] (2001). *Uryadovyy kur"yer – Uryadovy Courier*, 144, pp. 1-9 [in Ukrainian].
6. Zakon Ukrayiny «Pro osvitu»: vid 23 travnya 1991 r. [Law of Ukraine "On Education": dated May 23, 1991]. (1991). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady – Bulletin of the Verkhovna Rada*, 34. St. 451 [in Ukrainian].
7. Martynenko, S. M. (2004). Teoretychni osnovy onovlennya navchal'noho protsesu v pedahohichnomu universyteti [Theoretical Basis for the Update of the Educational Process in the Pedagogical University]. *Pidhotovka vchytelya pochatkovoyi shkoly v umovakh novoyi paradyhmy osvity – Preparation of the elementary school teacher in the conditions of the new paradigm of education* : Proceedings of the International Scientific and Methodological Conference, (pp. 11-14). Kyiv [in Ukrainian].

Волынец Ю. А., Стадник Н. В. Этапы формирования готовности будущих дошкольных педагогов к исследовательской деятельности

В статье освещаются и теоретически обосновываются проблемы формирования готовности будущих дошкольных педагогов к исследовательской деятельности. Определены стадии формирования исследовательских умений у будущих дошкольных педагогов: информационная, содержательно-технологическая и преобразовательной-результативна. Охарактеризованы этапы формирования готовности будущих дошкольных педагогов к исследовательской деятельности. Установлено и обобщены объект, критерии и методы диагностирования в соответствии с определенными структурными компонентами.

Ключевые слова: профессиональное образование, профессиональная деятельность, дошкольное образование, этапы формирования готовности будущих дошкольных педагогов к исследовательской деятельности, содержательно-технологическое обеспечение, исследовательские умения, дети дошкольного возраста.

Y. Volynets, N. Stadnik. Stages of formation of readiness of future preschool teachers to research activity

In the article, we have illuminated and theoretically substantiated the problems of forming the preparedness of future preschool teachers for research activities, characterized the stages of forming the preparedness of future preschool teachers for research activities. The methodology developed by us, the pedagogical experiment, proved its effectiveness and was a long pedagogical process that envisaged the application of a set of pedagogical influences that was implemented by the gradual mastery of the system of professional pedagogical attitudes by students-future preschool teachers-motives, attitudes, interests, the formation of knowledge, research skills, experience of research activity in the process of studying theoretical and methodical disciplines, the pedagogical practice, processing of scientific and methodological sources, participation in research activities.

It is established that the proposed approach facilitated the students' mastery of the conceptual apparatus, accelerated the process of formation and application of research skills in practice. In addition, such an organization of educational activities significantly increased the level of development of competence, the ability to adapt to new activities, created an interest in scientific research, favorable conditions for the formation of research skills.

The stages of formation of research skills in future preschool teachers are determined: information, content-technological and transformative-effective. The stages of formation of readiness of future preschool teachers to research activity are characterized. The object, criteria and methods of diagnosis in accordance with certain structural components have been established and generalized. In the table we give dynamics of the formation of research skills of future preschool teachers of pre-school educational institutions. The conditions for the effectiveness of the formation of research skills in future preschool teachers in vocational training are revealed.

Key words: vocational education, professional activity, preschool education, stages of forming the readiness of future preschool teachers for research, content-technological support, research skills, preschool children.

Стаття надійшла до редколегії 30.01.2018